

Uzaktan Eğitim Uygulamasının Öğrenci Bakış Açısına Göre Değerlendirilmesi

Arzu Özyürek^{a*}, Zuhale Begde^b, N. Ferah Yavuz^c, İsa Özkan^d

^aKarabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Karabük.

^{b,d}Karabük Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksekokulu, Karabük.

^cKarabük Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Karabük.

Öz

Bu çalışmada, 2015-2016 öğretim yılı Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin bakış açısından uzaktan eğitim uygulamalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Betimsel tarama modelindeki çalışmada, çalışma grubunun belirlenmesinde amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uzaktan eğitim öğretime devam eden ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 115 öğrenci, çalışma grubunu oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen "Uzaktan Eğitimi Değerlendirme Anketi" kullanılmıştır. Veriler, öğrencilerin yüz yüze eğitim ve dönem sonu sınavları için okula geldiklerinde toplanmıştır. Verilerin analizinde yüzde ve frekans dağılımları kullanılmıştır. Sonuç olarak; öğrencilerin uzaktan eğitimi öncelikli tercih nedeninin çalışırken öğrenimlerini sürdürmek istemeleri olduğu belirlenmiştir. Ders takibine engel olan en önemli sebebin internet bağlantısının kesilmesi olduğu, ders başarısını etkileyen en önemli etkenin öğretim elemanının öğretim yöntemi ve sınav zamanında karşılaşılan bazı sıkıntılar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Açıköğretim, uzaktan öğretim, üniversite öğrencileri.

Evaluation of Distance Education Applications from Students' Perspective

Abstract

The aim of this study is to evaluate the distance education applications by vocational school students' perspective in 2015-2016 academic year. In this descriptive study, purposeful sampling method was used in order to determine the study group which was composed of totally 115 students who continued the distance education and voluntarily accepted to participate in our study. In the data collection, "Distance Education Assessment Survey" which was prepared by researchers was used. Data were collected by using face-to-face interview technique when students came to school in the end of the education term for their exams. Conclusively, it was determined that students preferred the distance education because they wanted to continue their education while they were working in a job. The most important reason which prevented to follow up courses was the interruption of the internet connection. Besides, the most important factor which negatively affected the success of the student was the problems between students and lecturers during the learning and exam periods.

Keywords: Distance education, higher education, university students.

GİRİŞ

İnternet teknolojisinin hayatın vazgeçilmezi haline geldiği günümüzde, daha önce imkânsız görünen birçok uygulama mümkün hale getirmiştir. Teknolojik gelişmelerin birçok alanda kullanılması zorunluluk haline gelmiş, eğitim alanında kullanım da bu durumdan etkilenmiştir. Özellikle uzaktan öğretim teknolojileri, internet ağı sayesinde eğitim sistemi içerisinde yer bulmuştur. Modern toplumların gerektirdiği yenilenme ihtiyacı, eğitim sisteminden örgün olarak yararlanamayan bireyleri, uzaktan eğitim yolunu denemeye yöneltmiştir (Toker Gökçe, 2008: 1). Böylece zaman ve mekân sınırı olmadan bilgiye ulaşmayı sağlayan, öğrenme sürecinde duvarların kalkarak bağımsız ve esnek öğrenme fırsatı sunan uzaktan eğitim, yaşam boyu öğrenmenin yaygınlaşmasına önemli bir katkı sağlar duruma gelmiştir (Bakioğlu ve Can, 2014: 16; Torkul, 2012: 42).

Uzaktan eğitim; belirli merkezlerden yürütülen, bireyin kendi kendine öğrenmesini amaçlayan, eğitsel içeriklerin öğrenenlere özel olarak hazırlanmış araçlarla ve çeşitli ortamlar yoluyla sağlandığı bir öğretim yöntemidir (Banar ve Fırat, 2015: 17). Açık ve uzaktan eğitim fiziksel olarak öğrencilerin buldukları yerlerde olmasını gerektirmeksizin, öğrenci ve öğretmenlerin güncel iletişim teknolojilerinden yararlanılarak bir internet ortamında eşzamanlı ya da eşzamanlı olmadan değişik şekillerde ders işledikleri, planlı bir öğretim şeklidir. Bu yöntemle öğretmenler, öğrenciler ve bu iki tarafı birbirine bağlayan köprü vasıtası gören merkez tarafından, öğretim üniteleri ve çeşitli ortamlar yoluyla iletişim ve etkileşim sağlanmaktadır (Bakioğlu ve Can, 2014: 17; <http://www.devlette.com/>; <http://ue.nevsehir.edu.tr/>). Uzaktan eğitim, çok geniş öğrenci kitlesine hizmet sunmaktadır. Geleneksel eğitimden yararlanmayan kişiler için, vazgeçilmez bir eğitim sistemidir. Öğrenci merkezli ve ekonomiktir. Uzaktan eğitimde, birey öğrenmeyi kendisi için gerçekleştirir. Bilişsel, sosyal ve yansıtıcı düşünme becerileri ile öğrenme süreçlerini içine alan yapısalcı öğrenme anlayışı benimsenmektedir (Çıglık ve Bayrak, 2015: 91). Uzaktan eğitimde, her bir öğrenci kendi hızında öğrenir, bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde erişme imkânı verir ve yüz yüze eğitimde gereken ulaşım, konaklama, barınma, beslenme gibi ek harcamaları ortadan kaldırır (Andsoy, Güngör, Bayburtluoğlu ve Yaman, 2012: 67; Çiftçi, 2015: 44; Demir, 2014: 207; <http://uzem.gediz.edu.tr/>).

Uzun vadede, uzaktan öğretim sunan üniversitelerin 21. yüzyılın öğrenci ihtiyaçlarını karşılamada, elektronik araçları kullanan bireylere hızlı bir geribildirim verileceği bireyselleştirilmiş eğitimsel sistemleri sağlamak için elektronik iletişim araçlarını kullanması gerektiği görülmektedir (Harry & Perraton, 2003: 11). Yalnızca üniversite eğitimi değil, meslek sahibi bireylerin de uzaktan eğitim programlarına dahil edildiği görülmektedir. Uzaktan eğitim deneyimsiz öğretmenlerin mesleklerinin başlangıcında, deneyimli öğretmenlerin ise kendilerini geliştirmek için sürekli eğitimi amacıyla kullanılabilir. Uzaktan eğitimle daha geniş kitlelere, daha ekonomik ve kısa zamanda ulaşmak mümkün olabilmektedir (Banks et al, 2007: 13).

Öğrenci merkezli bir eğitim yöntemi olan uzaktan eğitimde amaç, öğrencinin kendi kendine öğrenmesini sağlayacak bir ortam oluşturmaktır. Uzaktan eğitimin

hayat boyu öğrenime, insanın gelişimine ve ekonomiye katkılar sağladığı görülmektedir. Fakat eğitim öğretimde, sistem her zaman doğru işlemeyebilir ve bu durum istenen hedeflere ulaşmayı güçleştirebilir. Öğretimdeki başarının artması için birçok faaliyetin başarılı şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Uzaktan eğitimde öğrenci, her ne kadar eğitim fırsatından uzaktan istediği şekilde ve okula gitmeden kolay bir şekilde yararlanıyor olsa da aslında yüz yüze etkileşim, grup çalışması, sınıf içi etkinlik ve sorumluluklardan ve sosyal gelişimden uzak bir şekilde öğrenim görmektedir. Kurumun kendi içinde sürecin yürütülmesine ilişkin sıkıntıları da öğrenci ve kurumun karşı karşıya kalmasına neden olan önemli sorunlardandır (Çığlık ve Bayrak, 2015: 91). Bir kurum ya da kuruluşun uzaktan eğitim faaliyetinde bulunması ve uzaktan eğitimde istenen başarıyı yakalayabilmesi için teknolojik alt yapı, yeterli teknik ve idari personel, alan uzmanı öğretim elemanına sahip olması gerekmektedir. Uzaktan eğitimde öğrencilere destek hizmetinin zamanında ve sürekli verilemeyeşi, ders dışı sosyal faaliyetlerin eksik olması, iletişim alt yapısının yeterli olmayışı, öğrencilerin iş hayatındaki yoğunluk nedeniyle zamanı etkin yönetememeleri öğrenci kaynakları problemler olarak sıralanabilir. Eğitici kaynaklı problemler ise; öğretim elemanlarının teknolojiye uyum sağlayamamaları, öğrenci merkezli ders içeriği hazırlamamaları ve iletişim araçlarını etkili kullanamamaları olarak sıralanabilir (Torkul, 2012: 44).

Uzaktan eğitim, 1892 yılında akademik olarak tanınmış ve üniversite düzeyinde ilk uzaktan eğitim programı, Chicago Üniversitesi'nde hazırlanmıştır. Genel olarak bireylerin eğitime yönelik taleplerinin çokluğu, eğitim kurumlarına ulaşma güçlüğü ve teknolojik gelişmeler uzaktan eğitimin gelişme nedenleri olarak sıralanmaktadır (Bakioğlu ve Can, 2014: 21). Uzaktan eğitim uygulamalarının, toplumların gelişmişlik düzeyine göre geliştiği görülmektedir (Somuncuoğlu, 2005: 99). Başlangıçta yükseköğretim sisteminin önündeki yığılmayı önlemek ve çok sayıda öğrencinin yükseköğretimden yararlanabilmesini sağlamak amacıyla, ülkemizde 1982 yılında açık öğretim sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde bu uygulama gittikçe gelişmekte, yaygınlaşmakta ve büyük oranda ortaya çıkış amacına hizmet etmeye devam etmektedir (Can, 2012: 990). Dünya'daki birçok örgün eğitim kurumu içerisinde, uzaktan eğitim kurumları yer almaktadır. Uzaktan eğitim yapan bu kurumlar, öğretme etkinliğinden çok öğrenmenin yapısalcı yönünü daha etkin olarak ortaya çıkarmışlar ve uzaktan eğitim teknoloji alt yapısının gelişmesi sayesinde öğrenme sürecine katkıda bulunmuşlardır (Çığlık ve Bayrak, 2015: 87). Özellikle kırsal kesimlerdeki öğrencilere eğitim fırsatı sunulmasını sağlayan uzaktan eğitim, fırsat eşitliğini yönünden büyük önem arz etmektedir. Öğretim üyesi kadrosu yetersizliği nedeniyle açılmayan derslerin internet üzerinden verilmesi ve konusunda uzman öğretim üyelerinin bilgilerinden farklı üniversite öğrencilerinin yararlanabilmeleri açısından da uzaktan eğitim önem taşımaktadır (Andsoy ve ark., 2012: 67).

Özellikle bilişim ve bilgi paylaşım teknolojilerindeki ilerlemeler açık ve uzaktan eğitimin çok hızlı şekilde yaygınlaşmasına yardımcı olmaktadır. Son on yılda Türkiye'de Anadolu Üniversitesi dışında farklı üniversitelerin açık ve uzaktan öğrenme alanında yatırımlar yapması ve programlar açmasıyla birlikte açık ve uzaktan

öğrenmenin yaygınlaşması hızlanmış, yeni teknolojilerden yararlanılmaya başlanmıştır (Turkan ve Cihan, 2015: 53). Türkiye’de 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 65 devlet, 24 vakıf üniversitesinde doktora, yüksek lisans, lisans ve lisans tamamlama, sertifika, hizmet içi eğitim, seminer ve ders düzeyinde açık ve uzaktan eğitim uygulamaları bulunduğu görülmektedir (Can, 2012: 977). Türkiye’de 2000-2001 öğretim yılında devlet üniversiteleri açık ve uzaktan eğitim sisteminde kayıtlı öğrenci sayısı toplamda 1.536.493 iken 2014-2015 yılında bu sayının 2.854.702 öğrenciye ulaştığı görülmektedir (<https://istatistik.yok.gov.tr/>, 2015). Bu veriler, açık ve uzaktan eğitim sisteminin toplumun eğitiminde önemli bir yeri olduğunu ve bu önemin giderek arttığını göstermektedir. Karabük Üniversitesi de Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi ile uzaktan eğitim veren kurumlar arasında yerini almıştır. Karabük Üniversitesi’nde uzaktan eğitim hizmeti veren dokuz ön lisans, on lisans, biri tezli olmak üzere üç yüksek lisans ve bir sertifika programı yürütülmektedir. Bunun yanında, tüm örgün eğitim programlarında Yabancı Dil, Türk Dili, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersleri çevrimiçi olarak-uzaktan eğitim yolu ile yürütülmektedir. Öğrencilerin sınavları ise yüz yüze yapılmaktadır. Karabük Üniversitesi, alanında uzman tüm öğretim, uygulama ve araştırma programları ile farklı mekânlarda bulunan öğretmenlere bilgi ve beceri kazandırılmak, her yaştan ve gruptan insana ulaşım eğitim seviyesini artırmak, uzaktan eğitim hizmetini ulusal ve uluslara arası bir boyuta taşımayı hedefleri olarak belirtmiştir (<http://kbuzem.karabuk.edu.tr>, 2015).

Konuyla ilgili olarak uzaktan eğitim algısı ve bazı derslerin uzaktan eğitimle verilebilirliği (Antalyalı, 2004), üniversite öğrencilerinin uzaktan öğretime yönelik tutumları (Barış, 2015), uzaktan eğitimde öğrencilerin dersleri takip etme durumları (Demirkan, Bayra ve Baysan, 2016), uzaktan eğitime farklı açılardan bakış (Somuncuoğlu, 2005; Toker Gökçe, 2008; Erdemir, 2014; Çıglık ve Bayrak, 2015; Turkan ve Cihan, 2015) konularını ele alan araştırmalara rastlanmıştır. Yapılan araştırmalar, henüz uzaktan eğitimin geleneksel eğitime göre daha nitelikli olduğu hipotezini doğrulamış değildir. Bu nedenle, uzaktan eğitimin tüm boyutları ile ele alınması önemli görünmektedir (Akt.: Sözen Şahiner, 2012: 122; Turkan ve Cihan, 2015: 58). Uzaktan eğitimle gerçekleşen öğrenmede, başarıyı etkileyen faktörlerin ve yaşanan problemlerin belirlenmesi, öğrenci, öğretim elemanı ve diğer destek elemanları açısından değerlendirmelerin yapılması, uzaktan eğitim uygulamalarının niteliğinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, bu çalışmada Karabük Üniversitesi uzaktan eğitim öğrencilerinin bakış açısından, uzaktan eğitim uygulamalarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Konu ile ilgili yapılan çalışmaların kısıtlı sayıda olduğu düşünüldüğünde, çalışma sonuçlarının hem konu ile ilgili çalışmalar hem de uzaktan eğitim uygulamalarının niteliğinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir

YÖNTEM

Çalışma betimsel tarama modelinde tasarlanmış, amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme, seçkisiz olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır ve çalışmanın amacına bağlı olarak zengin bilgi durumlarının seçilerek derinlemesine araştırılmasını sağlar (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel,

2008). Bu nedenle çalışma grubuna araştırmaya yönelik bilgi edinmeyi sağlaması açısından, uzaktan eğitim gören öğrenciler dahil edilmiştir. Karabük Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi ön lisans uzaktan eğitim programında 2015-2016 öğretim yılı ilk yarısında öğrenim gören ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 115 öğrenci, çalışma grubunu oluşturmuştur. Öğrencilerin %63,48'i birinci sınıf, %36,52'si ikinci sınıf olup %46,09'u 20 yaşa ve daha küçük, %32,18'i 20-25 yaş, %8,69'u 26-30 yaş, %13,04'ü 31 yaş ve üzeri yaş grubundadır. Öğrencilerin %17,39'u evli ve %14'ü bir veya iki çocuk sahibidir.

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen, öğrencilere ait bazı kişisel bilgiler ve çalışmanın amacına uygun görüşlerinin sorgulandığı bir anket kullanılmıştır. Anket formunun geliştirilmesinde, ilk olarak araştırmanın hedeflerine yönelik olarak açık uçlu sorular hazırlanmış ve bu sorular uzaktan eğitime devam eden dört öğrenciye yöneltilmiştir. Öğrencilerin cevaplarından da yararlanılarak anket soruları oluşturulmuştur. Anket soruları daha sonra araştırmanın amacına uygunluğu, anlaşılabilirliği gibi konularda değerlendirmeleri için iki çocuk gelişimi ve eğitimi, biri eğitim bilimleri alanından olmak üzere üç alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenerek kapsam geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece anket formu 5'i kişisel bilgiler olmak üzere toplam 20 sorudan oluşmuştur.

Veriler, öğrenciler yüz yüze eğitim döneminde ve dönem sonu sınavlarında okula geldikleri zaman toplanmıştır. Çalışmanın amacı açıklandıktan sonra anket formları kendilerine verilerek doldurmaları istenmiştir. Elde edilen nicel veriler bilgisayar ortamına girilmiş, SPSS programından yararlanılarak yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, öğrencilerin uzaktan eğitim tercihleri, uzaktan eğitim derslerini takip durumları ve derslerin işlenişi, uzaktan eğitimde iletişim, kaynaklara ulaşım ve yüz yüze eğitim, uzaktan eğitim uygulamasının başarısı ve dersi veren öğretim üyelerinin bakış açısına yönelik görüşlerini içeren bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

Öğrencilerin uzaktan eğitimi tercihleriyle ilgili bilgiler Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Uzaktan Eğitimi Tercih ile İlgili Bilgilerin Dağılımı

Tercih Nedeni	N	%
Hem çalışıp hem okumak istemesi	42	36,53
Üniversite sınavı puanının bu bölüme yetmesi	42	36,52
Ailenin ekonomik durumunun, okul masraflarını karşılamaya uygun olmaması	16	13,91
Evli ya da çocuklu olması	15	13,04
(Şartlar uygun olsaydı) Eğitim Tercihi		
Örgün Eğitim	98	85,22
Uzaktan Eğitim	17	14,78

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğrencilerin %36,53’ü hem çalışıp hem okumak için, %36,52’si üniversite sınavında aldığı puan bu bölüme yettiği için, %13,91’i ailesinin ekonomik durumu okul masraflarını karşılamaya uygun olmadığı ve %13,04’ü evli ya da çocuklu olduğu için uzaktan eğitimi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %85,22’si ise eğer şartları uygun olsaydı örgün eğitimi tercih edeceklerini ve ancak %14,78’i ise şartlar ne olursa olsun yine uzaktan eğitimi tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Buna göre, öğrencilerin uzaktan eğitimin tercih nedenlerinin başında iş ve eğitim hayatının geldiği, fakat şartların uygun olması durumunda yine de örgün eğitimin ilk sırada tercih edildiği söylenebilir.

Öğrencilerin uzaktan eğitim derslerini takip durumları ve derslerin işlenişi ile ilgili görüşlerinin dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Dersleri Takibi, Ders İşlenişi ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Eğitimde Tüm Dersleri Çevrimiçi Olarak Takip Düzeyi	N	%
Tümüyle takip edebiliyorum	26	22,61
Genellikle takip edebiliyorum	31	26,96
Çok az takip edebiliyorum	21	18,26
Kısmen takip edebiliyorum	19	16,52
Neredeyse hiç takip edemiyorum	18	15,65
Çevrimiçi Dersleri Takip Etmeye Engel En Önemli Sebep		
Sık sık internet bağlantısı kesilmesi	33	28,70
Ders saatlerinde işte/çalışıyor olmak	30	26,09
Misafir gelmesi gibi aileyi ilgilendiren durumların yaşanması	24	20,87
İşten gelip derslere katılmanın güç olması	18	15,65
Çocuklarıyla ilgilenmek zorunda olması	10	8,69
Çevrimiçi Ders Esnasında En Sık Karşılaşılan Problem		
Dersin elektrik ya da internet bağlantısı yüzünden kesintiye uğraması	46	40,00
Ses iletiminin net olmayışı	29	25,22
Aile ortamındaki bir durum nedeniyle derse ara verilmesi	21	18,27
Dersin hocası ile iletişim etkinliklerinin yavaş olması	14	12,17
Görüntülü iletişimin olmayışı	5	4,34

Tablo 2. Öğrencilerin Dersleri Takibi, Ders İşlenişi ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı (Devamı)

Çevrimiçi derslere öğrenci katılımının nasıl sağlandığı		
Yazılı olarak soru sorma fırsatı veriliyor.	63	54,79
Yalnızca ders hocasının sunduğunu izleme fırsatımız oluyor.	30	26,09
Ses bağlantısı yaparak katılım fırsatı veriliyor.	11	9,56
Video veya resim görüntülerini ekranda paylaşmamıza fırsat veriliyor.	11	9,56
Öğrencilerin, derse katılımının artırılması için yapılabilecekler		
Dersin hocası öğrencilere soru sorarak cevaplarını dinlemeli	38	33,05
Öğrencilere ders notunu etkileyecek sorumluluklar/ödevler verilmeli	37	32,17
Dersin hocası yoklama yapmalı	21	18,26
Öğrencilere derste söz hakkı verilmeli	19	16,52
Derslerin çevrimiçi işlenmesinin, öğrenmede yeterli olup olmadığı		
Kısmen yeterli	76	66,09
Kesinlikle yeterli	21	18,26
Kesinlikle yeterli değil	18	15,65
Derslerin daha verimli olabilmesi için ne yapılması gerektiği		
Öğrenci katılımını artırıcı önlemlerin alınması	32	27,83
Derslerin daha erken saatlere konması	31	26,96
Ders işleniş esnasında, sesli olarak katılım şeklinde öğrenciye söz hakkı verilmesi	29	25,21
Yüz yüze eğitim süresinin artırılması	23	20,00

Tablo 2’de öğrencilerin %22,61’i dersleri çevrimiçi olarak tümüyle takip ettiklerini, %26,96’sı dersleri genellikle takip edebildiklerini, %18,26’sı dersleri çok az takip edebildiklerini, %16,52 ise kısmen takip edebildiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin çevrimiçi dersleri takip etmeye engel olan en önemli sebepleri %28,70 sık internet bağlantısının sık kesilmesi, %26,09 ders saatlerinde çalışıyor olmaları, %20,87 misafir gelmesi gibi aileyi ilgilendiren durumların yaşanması, %15,65 işten gelip derslere katılmanın güç olması, %8,69 çocuklarla ilgilenmek zorunda olmak olarak sıralanmıştır. Çevrimiçi ders esnasında en sık karşılaşılan problemler ise %40 dersin elektrik ya da internet bağlantısı yüzünden kesintiye uğraması, %25,22 derste ses iletiminin net olmaması, %18,27 aile ortamındaki bir durum nedeniyle derse ara vermek zorunda kalınması, %12,17 dersin hocası ile iletişim etkinliklerinin yavaş olması, %4,34 görüntülü iletişim olması olarak belirtilmiştir. Öğrencilerin %54,79’u yazılı olarak soru sorma fırsatı verildiği için, %26,09’u yalnızca ders hocasının sunduğunu izleme fırsatı olduğu için, %9,56’sı ses bağlantısı yaparak katılım fırsatı verildiği için çevrimiçi derslere öğrenci olarak katılımlarının sağlandıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin derse katılımlarının artması için ne yapılması gerektiği ile ilgili soruya öğrencilerin %33,05’i dersin hocasının öğrencilere soru sorarak cevaplarını dinlemesi gerektiğini, %32,17’si öğrencilerin ders notunu etkileyecek sorumluluk ve ödev verilmesi gerektiğini, %18,26’sı ders hocasının yoklama yapması gerektiğini, %16,52’si ise öğrencilere derste söz hakkı verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Derslerin çevrimiçi olarak işlenmesinin öğrenmede verimli/yeterli olup olmadığı ile ilgili olarak öğrencilerin %66,09’u kısmen yeterli olduğunu, %18,26’sı kesinlikle yeterli

olduğunu, %15,65'i kesinlikle yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Derslerin daha verimli olabilmesi için ise öğrencilerin %27,83'ü öğrencinin derse katılımını artırıcı önlemler alınması gerektiğini, %26,96'sı derslerin daha erken bir saate konulması gerektiğini, %25,21'i ders işleniş esnasında sesli katılım şeklinde öğrenciye söz hakkı verilmesi gerektiğini ve %20'si yüz yüze eğitim süresinin arttırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Buna göre, öğrencilerin yarısına yakının çevrimiçi dersi takip ettiği, ders takiplerine engel olan en önemli sebebin internet bağlantısının kesilmesi olduğu, diğer sebeplerin genellikle ev ortamına bağlı durumlardan kaynaklandığı söylenebilir. Öğrenciler çevrimiçi ders işlenişini kısmen yeterli bulmakta ve katılımın sağlanması için gerekli önlemlerin alınması gerektiğini düşünmektedirler.

Öğrencilerin uzaktan eğitimde iletişim, kaynaklara ulaşım ve yüz yüze eğitim ile ilgili görüşlerinin dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. İletişim, Kaynaklara Ulaşım ve Yüz Yüze Eğitim ile İlgili Görüşlerin Dağılımı

Dersin hocası ile iletişiminizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	N	%
Telefon yoluyla iletişim kurabiliyorum.	35	30,44
Telefon veya mail yoluyla kolaylıkla iletişim kurabiliyorum.	28	24,35
İhtiyaç duyduğum her an iletişim kurabileceğimi biliyorum.	26	22,61
Mail yoluyla iletişim kurabiliyorum.	16	13,91
Ders hocalarına ulaşmak mümkün olmuyor.	10	8,69
Ders kaynaklarına ulaşmada ne tür güçlükler yaşıyorsunuz?		
Senkron dersler sisteme geç yükleniyor.	52	45,22
Ders kaynağı kitaplarımız yok.	35	30,44
Ders kaynaklarına kolaylıkla ulaşabiliyorum.	28	24,34
Hangi tür derslerin yüz yüze eğitim şeklinde verilmesi öğrenimi kolaylaştırır?		
Alan dersleri	30	26,09
Uygulamalı ve sayısal dersler	30	26,09
Uygulamalı ve alan dersleri	22	19,13
Uygulama ağırlıklı dersler	20	17,39
Sayısal dersler	13	11,30
Yüz yüze eğitim dönemi hakkında ne düşünüyorsunuz?		
Konu tekrarı ve ödev teslimi gibi geri dönütler açısından gerekli buluyorum.	36	31,31
Yüz yüze eğitimi gereksiz buluyorum.	35	30,44
Yüz yüze eğitim süresinin daha fazla olması gerektiğini düşünüyorum.	25	21,73
Sınıf arkadaşları ve hocalarla etkileşim açısından oldukça faydalı buluyorum.	19	16,52

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğrencilerin %30,44'ü telefonla, %24,35'i telefon veya mail yoluyla %22,61'i ihtiyaç duyduğu her an, %13,91'i yalnızca mail yoluyla ders hocası ile iletişim kurabildiklerini, %8,69'u ise ders hocalarına ulaşmanın mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Ders kaynaklarına ulaşmada yaşanan güçlüklerle ilgili olarak öğrencilerin %45,22'si eşzamanlı derslerin sisteme geç yüklendiğini, %30,44'ü ders kaynağı kitapların olmadığını, % 24,34'ü ise ders kaynaklarına rahatlıkla ulaşabildiklerini belirtmiştir. Öğrencilerin %26,09'u alan derslerinin, %26,09'u uygulamalı ve sayısal derslerin, %19,13'ü uygulamalı ve alan derslerinin, %17,39'u

uygulama ağırlıklı derslerin, %11,30'u sayısal derslerin yüz yüze verilmesinin öğrenimi kolaylaştıracağını belirtmişlerdir. Yüz yüze eğitimle ilgili olarak öğrencilerin %3,31'i yüz yüze eğitimin gereksiz olduğunu, %21,73'ü yüz yüze eğitim süresinin daha fazla olması gerektiğini, %16,52'si sınıf arkadaşları ve hocalarla etkileşim açısından oldukça faydalı bulduklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin uzaktan eğitim uygulamasının başarısı ve dersi veren öğretim üyelerine bakış açısını değerlendirmelerine ilişkin görüşlerinin dağılımı Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Uzaktan Eğitim Uygulamasının Değerlendirilmesine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Uzaktan eğitimde öğrenci ders başarısını etkileyen en önemli etken nedir?	N	%
Hocanın ders işleme yöntemi ve öğrencinin derse katılımı	29	25,23
Sınav zamanı karşılaşılan güçlükler	28	24,35
Hocanın ders işleme yöntemi	25	21,74
Çalışacak ders kaynaklarının bulunması	14	12,17
Yüz yüze eğitim fırsatı sunulması	10	8,69
Öğrencinin derse katılım düzeyi	9	7,82
Örgün eğitim ile karşılaştırdığınızda, uzaktan eğitim uygulamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?		
Örgün eğitimdeki öğrencilerin öğrenmeleri daha kalıcı olacaktır.	33	28,71
Önemli olan okuduğu alanı sevmek ve başarılı olmaktır.	31	26,96
Mezun olduğumuzda eşit şartlarda değerlendirileceğimizi düşünüyorum.	26	22,60
Uzaktan eğitimdeki öğrenciler, okul hayatı ile aile ve iş hayatını birlikte yürütebildikleri için daha kazançlı durumdadır.	25	21,73
Ders hocalarınızın uzaktan eğitim yoluyla öğrenim konusundaki görüşlerini nasıl değerlendirirsiniz?		
Derslerin verimli olmadığını düşünüyorlar.	30	26,09
Uygulamada zorluklar olsa da eğitimsel açıdan bireylere önemli bir fırsat sunduğunu düşünüyorlar.	30	26,09
Örgün eğitime ulaşamayanlar için önemli bir fırsat olduğunu düşünüyorlar.	28	24,35
Hem öğrenciler hem de hocalar için uygun olmayan bir eğitim yöntemi olduğunu düşünüyorlar.	11	9,57
Uzaktan eğitimin anlamsız bir uygulama olduğunu düşünüyorlar.	10	8,69
Kendileri için zorlayıcı bir uygulama olduğunu düşünüyorlar.	6	5,21

Tablo 4'e göre öğrencilerin %25,23'ü ders işleme yönteminin ve öğrencinin derse katılımının, %24,35'i sınav zamanı karşılaşılan güçlüklerin, %21,74'ü ders işleme yönteminin, %12,17'si çalışmak için ders kaynaklarının bulunmasının, %8,69'u yüz yüze eğitim fırsatı sunulmasının, %7,82'si ise öğrencinin derse katılma düzeyinin uzaktan eğitimde öğrenci ders başarısını etkileyen en önemli etken olduğunu belirtmişlerdir. Örgün eğitim ile uzaktan eğitim uygulamalarının karşılaştırması konusunda öğrencilerin %28,71'i örgün eğitimdeki öğrenmelerin daha kalıcı olduğunu, %26,96'sı önemli olanın okuduğu alanı sevmek ve başarılı olmak olduğunu, %22,60'ı mezun olduklarında eşit şartlarda değerlendirileceklerini düşündüklerini, %21,73'ü uzaktan eğitimdeki öğrencilerin okul hayatı ile aile ve iş hayatını birlikte

yürütebildikleri için daha kazançlı durumda olduklarını belirtmişlerdir. Öğrenci bakış açısına göre ders hocaları %26,09 derslerin verimli olmadığını, %26,09 uygulamada zorluklar olsa da eğitimsel açıdan bireylere önemli bir fırsat sunduğunu, %24,35 örgün eğitime ulaşamayanlar için önemli bir fırsat olduğunu, %9,57 hem öğrenciler hem de hocalar için uygun olmayan bir eğitim yöntemi olduğunu, %8,69 uzaktan eğitimin anlamsız bir uygulama olduğunu, %5,21 kendileri için zorlayıcı bir uygulama olduğunu düşünmektedirler.

Buna göre öğrenci ders başarısını etkileyen en önemli etkenin başında ders öğretim elemanının ders işleme yöntemi ve sınav zamanında karşılaşılan güçlükler gelmektedir. Öğrenciler, örgün eğitimdeki öğrencilerin öğrenmelerinin daha kalıcı olacağını fakat mezun olduklarında eşit şartlarda olacakları için ve okul hayatı ile aile-iş hayatını birlikte yürüttüklerinden uzaktan eğitimin daha iyi olduğu görüşünde oldukları söylenebilir. Ders öğretim elemanlarının uzaktan eğitim yoluyla verilen derslerin verimsiz olduğunu düşünse de örgün eğitime ulaşamayan bireyler için önemli bir eğitim fırsatı olduğu görüşünde oldukları söylenebilir.

TARTIŞMA

Uzaktan eğitime devam eden öğrencilerin bakış açısından, uzaktan eğitim uygulamalarının değerlendirildiği bu çalışmada öğrencilerin uzaktan eğitimin tercih nedenlerinin başında iş ve eğitim hayatı birlikte yürütme isteğinin geldiği belirlenmiştir. Öğrenciler tarafından, şartların uygun olması durumunda yine de örgün eğitimin ilk sırada tercih edileceği dikkat çekmiştir. İnternet üzerinden uzaktan eğitimin tercih edilmesinde en önemli neden yoğun iş hayatının içerisinde eğitime ayıracak zamanı olmayan çalışanların mesai saatlerinin dışında eğitim almaya imkân tanınmasıdır. Uzaktan eğitim, zamanı ve maddi imkânları kısıtlı olan çalışan insanlara eğitim imkânı vererek bireyin yaşam boyu eğitimine katkı sağlamaktadır. Uzaktan eğitim ile alınan ön lisans, lisans ve yüksek lisans diplomaları, mezunlara kariyerlerinde yeni fırsatlar oluşturup, hali hazırdaki konumunu maaş artışı ya da terfi ile daha iyi hale getirmektedir. Örgün eğitimle beraber düşünülmesi gereken konaklama, ulaşım, yemek gibi masrafların olmaması da uzaktan eğitimi daha ekonomik bir seçenek haline getirmektedir (Antalyalı, 2004: 30; <http://muzeb.maltepe.edu.tr>, 2015).

Çalışmada, öğrencilerin yarısına yakının çevrimiçi dersi takip ettiği, ders takiplerine engel olan en önemli sebebin internet bağlantısının kesilmesi olduğu, diğer sebeplerin genellikle ev ortamına bağlı durumlardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin, çevrimiçi ders işlenişini kısmen yeterli buldukları ve katılımın sağlanması için gerekli önlemlerin alınması gerektiği görüşünde oldukları belirlenmiştir. Dersleri dilediği kadar tekrarlaması örgün eğitimde olmayan, öğrenme sürecinde öğrenciye yardımcı olan bir avantaj olarak gözükmektedir. Öğrenci tüm ders materyallerine dilediği zaman erişebilmektedir (<http://muzeb.maltepe.edu.tr>, 2015). Araştırma bulgusu ile benzer nedenlerini yararlılık düşüncesi, kariyer ve eğitimde özgürlük; katılmak istememe nedeni olarak ise olarak, Andsoy ve arkadaşları (2012), yaptıkları çalışmada öğrencilerin uzaktan eğitime katılmak istememe yüz yüze anlatılmayan

derslerin yeterince anlaşılabilmesi, etkili olmaması, sınıf dışı ortamlarda dikkat dağınıklığının olması ve zaman kaybı olması olarak belirtmişlerdir. Demirkan, Bayra ve Baysan (2016), çalışmalarında uzaktan Meslek Yüksekokulu Harita Kadastro bölümü öğrencilerinin dersleri canlı ve kayıttan izlediklerinde aynı düzeyde başarılı oldukları, hiç izlemeyenlerin ise anlamlı derecede başarısız olduklarını belirlemişlerdir.

Uzaktan eğitim sistemi teknolojiyle ilgili olmasından dolayı sistemle ilgili aksaklıklar bütün herkesi etkilemektedir (Çıglık ve Bayrak, 2015: 93). Örneğin; ABD’de internet üzerinden eğitim alanların %75’inin, eğitimini tamamlamadan sistemden çıktığı görülmektedir. Bu durum, internet üzerinden uzaktan eğitimin, beraberinde birçok sorunu da getirdiğini göstermektedir (Karpenko, 2008’den Aktaran Toker Gökçe, 2008: 9). Sistemde oluşan hatalar nedeniyle öğrenciler yüklenen ders materyallerini göremeyebilirler. İnternet bağımlı bir sistem olan uzaktan eğitimde internet hızının yavaş olması, materyallerin belirli bir formata göre sisteme yüklenebilmesi, sistemlerin kodlama kaynaklı hatalar vermesine bağlı olarak yavaş işlemesi nedeniyle ders materyallerinin sisteme yüklenmesinde sorunlar çıkabilmektedir (Çıglık ve Bayrak, 2015: 93). Antalyalı (2004) çalışmasında, üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim değerlendirmelerinin olumsuz olduğunu ve bunun nedeninin öğrencilerin uzatan eğitim ve eğitim teknolojileri hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaktan kaynaklandığını belirlemiştir. Uzaktan eğitimde sistem ve ağ altyapısı çok güçlü olan bir kurgunun içerik tarafı ihmal edildiğinde, eğitim süreci tam anlamıyla gerçekleşmez. Günümüzde tanımı, özellikleri ve bileşenleri hakkında tartışmalar devam eden uzaktan eğitimin gelişen teknolojilerle gelecekteki durumu hakkında yorum yapmanın zor olduğu söylenebilir (Demir, 2014: 211).

Uzaktan eğitim öğrencilerinin arkadaşları, öğretim elemanları ve üniversite ile iletişim sorunları olabilmektedir. Bir dersin öğretim elamanıyla açık bir iletişim kurulması ders ve programın başarı ile tamamlanmasında büyük önem taşımaktadır (Bakioğlu ve Can, 2014: 26). Çalışmada, genel olarak öğrencilerin dersin sorumlusu öğretim elemanı ile iletişimde sıkıntı yaşamadıkları belirlenmiştir. Kaynaklara ulaşmada en büyük sorunun, eşzamanlı derslerin sisteme geç yüklenmesi, yüz yüze eğitim dönemi için ise derslerin alan dersleri ve uygulamalı dersler olması gerektiği, öğrencilerin bunun konu tekrarı ve geri dönütler açısından gerekli olduğu görüşünde oldukları belirlenmiştir. İnternet üzerinden öğrenimin gitgide daha olağan hale gelmesine rağmen, pek çoğunun hala bilgisayar ortamında kayıtlı olarak sunulan ders yapısında oluşturulduğu görülmektedir. Bu, eğitimcilerin oluşturulan sayfa içerikli notları almakta ve onları dosyalara dönüştürmekte oldukları anlamına gelmektedir. Ayrıca slaytlarını, web sayfalarına dönüştürmek için yeniden çalışmaktadırlar veya basitçe Power Point slaytlarını yüklenebilir kılmaktadırlar (Kaya, 2013: 171). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin en üst düzeyde kullanıldığı uzaktan öğretimde, kaynaklara ulaşma kolaylığı öğretimi önemli düzeyde etkileyecektir. Barış (2015), üniversite öğrencilerinin uzaktan öğretime yönelik tutumlarını incelediği çalışmasında, özellikle bilgisayarı ve sürekli internet erişim imkânı olan, mobil cihazı bulunanlarının

tutumlarının daha olumlu olduğunu belirlemiştir. Bu bulgu, çalışma bulgularını destekler niteliktedir.

Çalışmada, öğrenci ders başarısını etkileyen en önemli etkenin başında ders öğretim elemanının ders işleme yöntemi ve sınav zamanında karşılaşılan güçlüklerin geldiği belirlenmiştir. Yine çalışmada öğrencilerin örgün eğitimdeki öğrencilerin öğrenmelerinin daha kalıcı olacağını fakat mezun olduklarında eşit şartlarda olacakları için ve okul hayatı ile aile-iş hayatını birlikte yürüttüklerinden uzaktan eğitimin daha iyi olduğu görüşünde oldukları belirlenmiştir. Ders öğretim elemanlarının uzaktan eğitim yoluyla verilen derslerin verimsiz olduğunu düşünseler de örgün eğitime ulaşamayan bireyler için önemli bir eğitim fırsatı olduğu görüşünde oldukları belirlenmiştir. Uzaktan eğitimde, eğitimin yüz yüze olmasından kaynaklanan durumlardan birisi de değerlendirmede yaşanan güçlülüdür. Çünkü öğretmen-öğrenci etkileşiminde gözlem yapmak veya derse karşı ilgi gibi duyuşsal özellikleri değerlendirmek zor ya da imkânsızdır. Uzaktan öğretim kurumlarında öğrenimin birebir olmaması nedeniyle öğretmenin öğrenci üzerinde gözlem uygulayarak bir değerlendirme yapması zordur. Yapılan sınav biçimine bağlı olarak değerlendirme öğrencinin yalnızca bilgisini ölçen bir araçtır (Çıglık ve Bayrak, 2015: 96).

Gündüzleri bir işte çalışmak zorunda olan bir kişi için örgün eğitime katılmak imkânsız olmaktadır. Bu durumda uzaktan öğretim devreye girmekte ve çalışan kişiler de ilgi duydukları alanda eğitime dahil olabilmektedirler. Bunun yanında, örgün eğitim için farklı bir şehre gitmesi gereken kişi uzaktan öğretimde Dünya'nın neresinde olursa olsun, internete bağlı bir bilgisayar aracılığıyla esnek bir zaman diliminde ve daha düşük maliyetle öğrenim görebilmektedir (<http://kbuzem.karabuk.edu.tr/>, 2015). Öğrenci, uzaktan eğitim ile özellikle mesleki alanlardaki yükseköğretimde, son gelişmelere sahip akademisyenlerden ders alma şansına sahip olmaktadır. Uluslararası mesleki yeterlilikler, standartlar oluşturulduğunda, Dünya'nın herhangi bir bölgesinde bulunan bir öğrenci, mesleki teknik alanda uzaktan eğitim ile ulaşacağı eğitim sonucu gireceği sınavla uluslararası sertifika sistemine sahip olabilecektir (Toker Gökçe, 2008: 6).

Açık ve uzaktan öğrenme konusunda ülkemizde son yıllarda önemli yatırımlar yapılmıştır. Açık ve uzaktan öğrenme hizmeti veren üniversite sayısı artmış, ilk ve ortaöğretim için ulusal projeler geliştirilmiş, yeni teknolojilerden yararlanılmaya başlanmıştır (Turkan ve Cihan, 2015: 51). Yükseköğretimdeki kayıtlı öğrencilerin yaklaşık yarısını barındıran açık ve uzaktan eğitim sisteminin sayısal artışın yanında, nitelik yönünden de gelişmesine katkı sağlayacak eğitim politikalarına ihtiyaç vardır. Yükseköğretim Kurulu 2013 yılında, uzaktan öğretime ilişkin usul ve esasları belirlemiş olmasına rağmen, uzaktan eğitime daha önceden başlamış olan kurumların standardizasyonlarının sağlanarak uygulamada birlikteliğin oluşturulması, oluşabilecek eksiklerin giderilmesi için çeşitli düzenlemelere gidilmesi ve kalite güvencesi sistemi oluşturulması yararlı olacaktır (Can, 2012: 990).

SONUÇ

Uzaktan eğitim uygulaması, hayat boyu öğrenme bakış açısından bireylerin gelişimlerini desteklemek için örgün eğitimden doğrudan yararlanamayan bireyler için önemli bir öğrenim fırsatı sunmaktadır. Uzaktan eğitim uygulaması yürüten kurumlar ve uzaktan eğitimden yararlanan birey sayısı her geçen gün artmaktadır. Uygulamada çeşitli güçlüklerle karşılaşılsa da zaman içerisinde bu güçlükler ortadan kaldırılabilir veya en aza indirilebilir görünmektedir.

Çalışma bulguları ve alan yazın ışığında, uzaktan eğitim uygulamalarının niteliğinin artırılması durumunda hedeflenen başarıya ulaşmanın daha mümkün olacağı söylenebilir. Bunun için öğretim programlarının geliştirilmesi, iletişim ağının güçlendirilmesi, öğretim elemanlarının öğretim yöntemleri konusunda eğitim desteği alması önerilebilir. Uzaktan eğitim uygulaması yürüten kurum çalışanları, öğretim elemanı ve öğrencilerle benzer çalışmalar yapılarak karşılaşılan problemler belirlenebilir. Elde edilen sonuçlar çerçevesinde, uygulamaya dönük problemler ortaya çıkmadan önce gerekli önlemlerin alınması sağlanabilir. Kalite kontrol mekanizmaları işlevsel bir şekilde yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Andsoy, I. I., Güngör, T., Bayburtluoğlu, T. ve Yaman, S. (2012). Karabük üniversitesi sağlık yüksekokulu birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim sistemine ilişkin düşünceleri, *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 4(2): 66-73.
- Antalyalı, Ö. L. (2004). Uzaktan eğitim algısı ve yönlendirme araştırması dersinin uzaktan eğitim ile verilebilirliği, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakioğlu, A. ve Can, E. (2014). *Uzaktan eğitimde kalite ve akreditasyon*, Ankara: Vize Yayıncılık.
- Banar, K. ve Fırat, M. (2015). *Bütüncül bir bakıştan açık ve uzaktan eğitim: Türkiye özü, Yeğitek Uzaktan Eğitim Özel Sayısı*, 18-23. Ankara:MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.
- Banks, F., Bird, M., Deane, M., Hedges, C., Leach, J. & Moon, B. (2007). Costing Open and Distance Teacher Education: Case Study Examples from Sub-Saharan Africa, Washington D.C, USA: World Bank Institute. (Retrieved: https://wikieducator.org/images/1/1a/Costing_Study_101907.pdf).
- Barış, M. F. (2015). Üniversite öğrencilerinin uzaktan öğretime yönelik tutumlarının incelenmesi: Namık Kemal Üniversitesi örneği, *Sakarya University Journal of Education*, 5(2): 36-46.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, E. (2014). *Türkiye’de yükseköğretim geçişte açık ve uzaktan eğitim sistemi: mevcut durum, sorunlar ve öneriler, Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Eğitimde Kademeler Arası Geçiş ve Yeni Modeller Uluslararası Kongresi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları (Yay.Haz.: A.Akdoğanbulut İnsan ve A. Yavuz Akengin), 16-18 Ocak, Antalya.

- Çıglık, H. ve Bayrak, M. (2015). Uzaktan öğrenme ve yapısalcı yaklaşım, *IJODE*, 1(1): 87-102.
- Çiftçi, A. (2015). Örgün eğitim-öğretim ile yaygın eğitim-öğretim ikilemi üzerine, *Yeğitek Uzaktan Eğitim Özel Sayısı*, 42-45. Ankara:MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü.
- Demir, E. (2014). Uzaktan eğitime genel bir bakış, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39: 203-2012.
- Demirkan, Ö., Bayra, E. ve Baysan, E. (2016). Uzaktan eğitim öğrencilerinin dersleri takip etme durumlarının dönemsonu başarılarına etkisi (Afyon Kocatepe Üniversitesi Örneği), *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1): 47-75.
- Harry, K. & Perraton, H. (2003) Open and distance learning for the new society, (Ed.: Keith Harry). Higher Education Through Open and Distance Learning, London and New York: Routledge. (Retrieved: http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9781134641451_sample_484266.pdf)
- <https://istatistik.yok.gov.tr/> Yükseköğretim Bilgi Yönetimi Sistemi [Erişim Tarihi: 30.07.2015].
- <http://kbuzem.karabuk.edu.tr/?id=4&lang=1>. (2015). Neden Uzaktan Eğitim, Erişim Tarihi: 09.06.2015.
- <http://kbuzem.karabuk.edu.tr/?id=5&lang=1>. (2015). Karabük Üniversitesi Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi Programlar, Erişim Tarihi: 09.06.2015.
- <http://muzeb.maltepe.edu.tr/node/2> Neden Uzaktan Eğitim? [Erişim Tarihi: 28.07.2015].
- <http://uzem.gediz.edu.tr/uzaktan-egitim-nedir> Gediz Uzaktan Eğitim ve Araştırma Merkezi. [Erişim Tarihi: 28.07.2015].
- <http://ue.nevsehir.edu.tr/tr/uzaktan-egitim-nedir> Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Uzaktan Eğitim Koordinatörlüğü. [Erişim Tarihi: 28.07.2015].
- <http://www.devlette.com/uzaktan-egitim-nedir-nasil-basvurulur-ucretleri-nasildir/> [Erişim Tarihi: 28.07.2015].
- <http://www.worldwidelearn.com/elearning-essentials/elearning-benefits.htm> Benefits of E-Learning. [Erişim Tarihi: 28.07.2015].
- Kaya, H. E. (2013). İnternet temelli öğrenimde metaforlar ve modeller, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1): 170-193.
- Somuncuoğlu, D. (2005). Türkiye ve Dünya’da uzaktan eğitim uygulamaları, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3):85-100.
- Sözen Şahiner, D. (2012). *Uzaktan eğitimde iletişimsel engeller*, 1st Cyprus International Congress of Education Research, Abstracts book, pp.122-123. www.keabcongress.com.
- Toker Gökçe, A. (2008). Küreselleşme sürecinde uzaktan eğitim, *Diyarbakır Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11:1-12.
- Torkul, O. (2012). Uzaktan eğitim ve Türkiye’de yaygınlaşması önündeki engeller, Eğitime Bakış, *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*. 8 (23): 42-44.
- Turkan, Y. S. ve Cihan, A. (2015). Açık ve uzaktan öğrenmenin Türkiye’ye katkısı ve ülkemizde bu alandaki karar alma-uygulama süreçlerinin kritik başarı faktörleri kapsamında değerlendirilmesi, *İstanbul Açık ve Uzaktan Eğitim Dergisi (AUZED-IJODE)*, 2(1): 51-60.